

GERRAOSTEKO LIBURUGINTZAZ OHARRAK
EUSKAL LIBURUAREN BIDE LUZEA

Joan Mari Torrealdai

1. AINTZIN OHARRA: EUSKAL LIBURUGINTZAREN MARKOA

J. M. Lasagabasterrek literaturaren inguruneaz dioena gogoratzu eta errepikatuz hasi nahi nuke:

“Porque entiendo que no es aceptable, por incompleto y parcial, un juicio de valor sobre un momento de todo un sistema literario —el vasco en este caso—, sin inscribirlo al mismo tiempo en otros sistemas —culturales, sociales, políticos— en los que la literatura funciona, se hace significativa” (*Egin*, 1978-3-18).

Euskal liburuaz beste horrenbeste esan dezakegu. Liburuaz hitzegiteko, izan ere, liburu baina askoz gehiago dago kontutan eduki beharra. Adibidez, ingurune politiko-administratiboa, ingurune sozio-ekonomikoa, egoera demografikoa, egoera linguistikoa, eta beste.

Labur-beharrez, “gogoan eduki beharreko” puntu bat aipatuko dut sarrera honetan. Bat bakarra, bai, baina agian garrantzizkoena bera, eta ia-ia orobiltzailea. Alegia, Euskal Herria gutxiengoa dela, eremu estuko kultura. Gutxiengoa izatea ez da datu estatistiko soila. Ia-ia izateko modu bat da, literatura eta hizkuntza ulertzeko eta bizitzeko modu —askotan “dramatiko”— bat, zalantzarik gabe. Datu “berezle” bat ere bai, kultura handietako eskemetatik urruntzen gaituena. Liburuaren produkzio-modua bera, neurri on batetan, datu honexek markatzen du. Ikerketa frango dago jadanik egina nazio handietako liburugintzak elkarrekin konparatuz. Oso gutxi, gutxiegi, aldiz, nazio zapalduetako liburugintzei buruz. Gisa honetako estudio bat ez litzateke interes gabea. Baietz aurkitu bertan kultura handietatik “berezten”, aldutzen (out-group) gaituen hainbat datu, eta geure artean berdin xamar (in-group) funtzionatzen duen beste hainbeste errealitate. Hala nola, liburu-produkzioaren egituraren joera nagusiak, idazletza bizitzeko era, idazlearen beraren autoulertzapena, literaturak hizkuntzarekiko duen hurbiltzapena (eta zenbaitetan, morrontza), literatur liburuaren eta irakaskuntzarako liburu funtzionalaren nagusitasuna, kultur liburuaren eskasia, eta abar.

Aurreko lerro hauekin azpimarratu nahi dudana, zera da: euskal liburugintza —eta berebat, literatura— aztertzean eta balioztatzean, ezin dugu eredutzat eduki kultura hazietarako erabili ohi dugun interpretazio-eskema. Eta ez naiz orain arrazoi ideologikoez ari. Positiboki esanik, geure errealitatea behar bezala ulertu ahal izateko, horretarakoxe ere, esparru mugatuko kulturetara so egin behar dugu. Gure antzeko dira, eta inguruan ditugu, katalanak, galegoak, bretoiak, okzitanoak, eskoziarrak, galesak, eta beste.

2. LIBURUA, SURTATIK AZOKARA

Gerraoste luze honetan bizi-baldintza oso desberdinak izan ditu euskal liburuak.

Frankismoak, bere lehen urteetan, surtara bota zituen, bildu-ala, Mogimenduaren linearen aurkako liburuak. Mogimenduaren linearen aurkakoak. eta euskal liburuak. (Katalanak, galegoak bezalaxe, bestalde). Frankismoak hainbeste gorrotatzen zuen euskara, ezen bere propagandarako ere ez zuen libururik ez aldizkaririk argitaratu. J. Benet jaunak (1) ongi seinatuz duenez, ideologia marxista, ezkertiar eta separatistako liburuak ezeze erlijiozkoak eta otoitzerakoak ere surtara bota edo paper-ore bilakarazi zituen frankismoak, katalanak, galegoak edo euskarazkoak baldin baziren.

Erretzetik libratzea lortu zuten euskal liburuek, gorde, izkutatu egin ziren. Zenbat liburu ez ote da usteldu edo galdu bazterretan, “lurpean” edo —gaur esan ohi denez— “zulo” horietakoren batetan, frankismoaren hizkuntz politika deuseztatzailetik ihesi!

Gerora, suak itzalita gero ere, euskal liburuak ez du izan girorik. “Desgiroaz” mintzo da Jon Etxaide bat. Zentsura, kontrol ideologikoa, adierazpen askatasunaren gaineko Damoklesen ezpata zorrotz hori, Francoren heriotz bueltararte buru ganean izan dugu beti, noiz eroriko.

Euskal liburuak, horregatik, izkutuko bideak oso ongi ezagutu ditu. Urterik txarreetan, kanpoan inprimatu eta barruan saldu ahal izan da, baina mantupean, izkutuan, gordean, isilean. Arriskupean.

Euskal liburua, urtean, iztutuko liburua izan da. Alegia, presentzia sozialik gabekoa, aurpegi publikorik gabea. Herri txikietako (eta ez hain txikietako) liburudendatan egon ere ez zegoen. Donostian bertan liburudenda pare batetan aurki zitekeen, “liburudenda espezializatutan”. Legez argitaratzen zen liburuaren ibilbidea, kortozirkuitatua zen: argitaletxetik eroslearen-gana igaro ohi zen zuzenean, harpidetza-sistemaren bidez eta ez liburudendaren bitartez. Honek, sistema honek, euskal liburugintzaren izatea, berez txikia izanik ere, zena baino ere eskasagoa egiten zuen. Ez ikusiz, egon ere ez zegoela euskal libururik uste zuen askok. Kaleko gizonak, ba, nekez izan zezakeen euskarazko liburuaren berririk. Noiz mintzo ziren, bestalde, euskal liburuaz gure herrietako komunikabideak?

(1) BENET, J.: Catalunya sota el règim franquista, *Edicions Catalanes de Paris*, 1973, 264 or.

Durangoko Azokak, 1965ean, euskal liburua lehen aldiz plazara atera zuenean, harriturik, ahozabalik, utzi zuen asko. Bazegoen euskal libururik! Uste baino gehiago, gainera! Euskal kulturaren, kontzientziartzearen faktore bat gehiago izan zen presentzia publiko hura. Urte berean, han eta hemen, liburu azokak ugalduta egin ziren, arrakasta handiz.

Geroztik, eta batipat azken urteotan, euskal liburua, presentzia sozialari dagokionez, normalduz joan da, merkatu-sareetan arras sartu bait da gaur: banaketa-bideak, liburudendetako presentzia, komunikabideen berriematea ziurtatu samar bide ditu.

Klandestinitatea utzi du euskal liburuak, plazara jalgi da, euskal gizartea oraingoz irabazi ez badu ere.

3. EUSKAL LIBURUAREN ALDIAK, LIBURU-POLITIKAREN ARGITAN

Euskal liburuaren gerraz gerozko prozesua bere osotasunean hartzen badugu, aldi edo fase desberdinak bereiz ditzakegu. Alderdi askotatik begiraturik marka ditzakegu eten eta abiapuntu berriak, kopuruaren aldetik begiratura, gaien erabileraren aldetik begiratura, liburuaren kultur eginkizunaren eta helburuaren aldetik begiratura, etc. Ez dira beti urte edo aldi berak eta berdinak izango, gerora froga ahal izango dugunez. Oraingo honetan aldien bereizketa hau egitean, liburu-produkzioari begirako planteamenduak ditugu kontuan, hots, liburu-politikari dagozkionak, ez besterik.

Esan bezala, nolako liburua ateratzen den begiratu badugu, liburua zertarako, argitara ematen den kontuan hartzen badugu, hau da, protagonistek beraiek liburuaz duten pentsamoldea aintzat harturik, hiru aldi bederen bereiz ditzakegula deritzot. Lehena, 1969ra arterainokoa, eta hirugarrena 1975 inguruan hasita.

Oker ez banago, euskal liburugintza bideratzeko lehen proposamen serioak 1969an eginak dira. Langintza horretan Rikardo Arregiri zor zaio koherentziarik eta sistematizaziorik gehiena, zalantzarik gabe. Jadanik urte horretako urtaril-otsaileko zenbakian, Rikardo Arregiren eraginez, *Jakin*-ek bere editorialean liburu-politikarik eza salatu eta beronen premia aldarrikatzen du (2):

“Ba da kultura baten ondorio sakonak dituan arazo tekniko bat: argitaldariarena. Ez daukagu euskerarekin lan egiten duan argitaldaria bat bakarra. *Eta euskeraz ezer argitaratu ohi duten editorialek ez dute euskal liburuaren politikarik.* Eta baldin badute, penagarria da. Editorial denek erderara jotzen dute, euskal gaiak erabiliz, nahi bada. Baina erderaz. (...)

Euskeraz behar ditugu liburuak. Azken urteotan, euskeraz egiten dan lanik nagusia —ta gehiena— aldizkarien bidez egina da. Baina aldizkariak, betiere, zatika egin behar dute, ez sistema eta planifikazio

(2) *Jakin*, 34, 1969, 7-8 or.

oso baten barruan. Hoiien lana bai, baina gehiago egin behar da. *Kulturazko gai guztiak, sakonki, euskeraz ematen hasteko ordua da.* Ortografiaren eta terminologiaren batasun batekin. Baina nola? *Liburuak probokatuz, egitarau baten barruan noski, eta ez berekasa sor ditezzen zai egonaz. Liburuak probokatu, ikastolari, alfabetatzeari eta euskal unibertsitarioei begiratzuz.* Eta hau, euskeratuz eta sortuz, bietara. Beti bezela, krazio-lanari eta literatura hutsari autonomia handiena uzten zaie. (*Nik azp.*)

Geroxeago, uztailaren bostean hain zuzen, azterketa sakonago eta sistematikoago bat egiten du Rikardo Arregik berak (3).

Egoeraren akatsak salatzen hasten da. Hona zer salatzen dien konkretuki argialetxeei: programakuntzaren lekuan espontaneismoa izatea jokabideztat; pasibukeria, bultzatzaile izan beharrean; idazleen berrikuntzarik eza, eta horren ordeztetik behi sakratuen idazkintza eta idazle berriei oztupoak jartzea; folkloreak eta kostunbrismoaren nagusitasuna, gaien aldetik; irakurlearen aldetik, “abertzale zaharrek” konformatzea, berriago —eta, beraz, konformagaitzago— baten bila jokatu beharrean.

Kupidagabeko jorra honek ispiatzen duen egoera hau itzulipurdikatzeko neurri bortitzak behar dira, Rikardoren ustetan. Hasteko, euskal kulturaren erdigune eta foko izan behar dute argialetxeek. Gero, idazle-taldeak antolatu eta bultzatu behar dira. Hizkuntz-politika irmo bat erabaki eta inposatu. Publiko gazte eta politizatu geroz eta ugariago hori konkistatu behar du euskarak: ikastola, alfabetatzea eta euskal unibertsitaria eduki behar ditu destinatari gisa.

Liburgaien eta liburu-motaren planning baten lerro nagusiak ere proposatu zituen R. Arregik, programakuntzaren sail hauetan:

1. Kulturaren dibulgaziorako oinarritzko liburuak

“Zientziaren eta kulturaren gai guztiei buruzko liburu-sorta informee-ekarle bat behar litzake.”

2. Itzulpen eta saiaera laburrak

“...kapitulurik inportanteenak traduzitu eta liburu tipietan publikatu beharko lirake.”

“Liburu traduzitu hauen ondoan euskeraz beraz eskribatutako saiaera laburrak atera behar lirake.”

3. Literatur krazio hutsezko obrak

“Edozer literatur-klase sartuko litzake honen barrenean, euskerazko eta erderatik itzulia.”

(3) “Euskal liburu-gintzaren problematika” in: Politikaren atarian, *Lur*, 1969, 6-13 or.

R. Arregiren plangintza-proposamen hau munta handikoa da, esanguratsua. Rikardo, hemen, belaunaldi baten abotsa da, han eta hemen behin eta berriz, sakanabaturik zein zatika agertu ohi ziren ideien biltzaile eta formulatzaile da. Esanguratsua da Rikardok aditzera ematen duen liburu-politikaren kontzientzia hau, noski. Eta esanguratsua da programakuntza honen *background-a*, hots, belaunaldi honen grina eta lehia euskara ghetto-tik eta baserretik ateratzeko eta kulturara, kalera, euskal herrietara zabalteko.

Rikardo Arregik proposaturiko liburu-politika hori, aitor dezagun, ez du inork sekula bere osotasunean sistematikoki aurrera eraman (eraman ahal izan, edo eraman nahi izan). Egia da, bai, lerroz-lerro ez bada ere, izpirituan bederen bide hori jarraitzen saiatu zirela batzu, hala nola, *Lur, Jakin, Etor-Gero, Irakur Sail...* Kultur sail eta eremurik gehienetara euskara eramatea zen hauen denen azpi-asmoa, nahiz eta biderdian gelditu.

Gerora, jadanik 1975 urtebueltan hasita, euskal liburugintzak hartu dituen bide berriek ez dute aurrekorik esplizituki eta espreski ukatzen, ez; baina bai norabidea aldatzen. Edo nahiago bada, R. Arregik berak proposatu zuen beste alderdi bati erantzutera jotzen dute, hots, liburuaren praktikotasunari. Argitaletxeak, profesionaldu-ala, alfabetatzeari eta ikastolari begira jarri dira. Eta badirudi, 1970 urte-inguruko joera —espansionista— hari (kultur eremu guztietara euskara eramatea) joera selektibo eta murriztatzaile bat (liburu-mota jakin batzutan ahaleginak kontzentratzea) jarraitzen zaiola.

Dena den, kasu batean zein bestean, egoera berri baten aurrean gaude: argitaletxeen protagonismoa. Rikardok nahi bezala, argitaletxeak “euskal kulturaren foko” dira orain. Aski al zaigu hori, ordea? 1970 aurretikako egoerari aldeztuz urrats handia da, zalantzarik gabe. Onuragarria. Baina gaur, euskal kulturgiroaren desarroilo-maila honetan, besterik ere behar dugu. Askoz gehiago behar dugu: oinarritzko liburu-politika, merkatu-legeak gaudituko dituen, liburugintzaren desarroilo orekatu baten bila zuzendua.

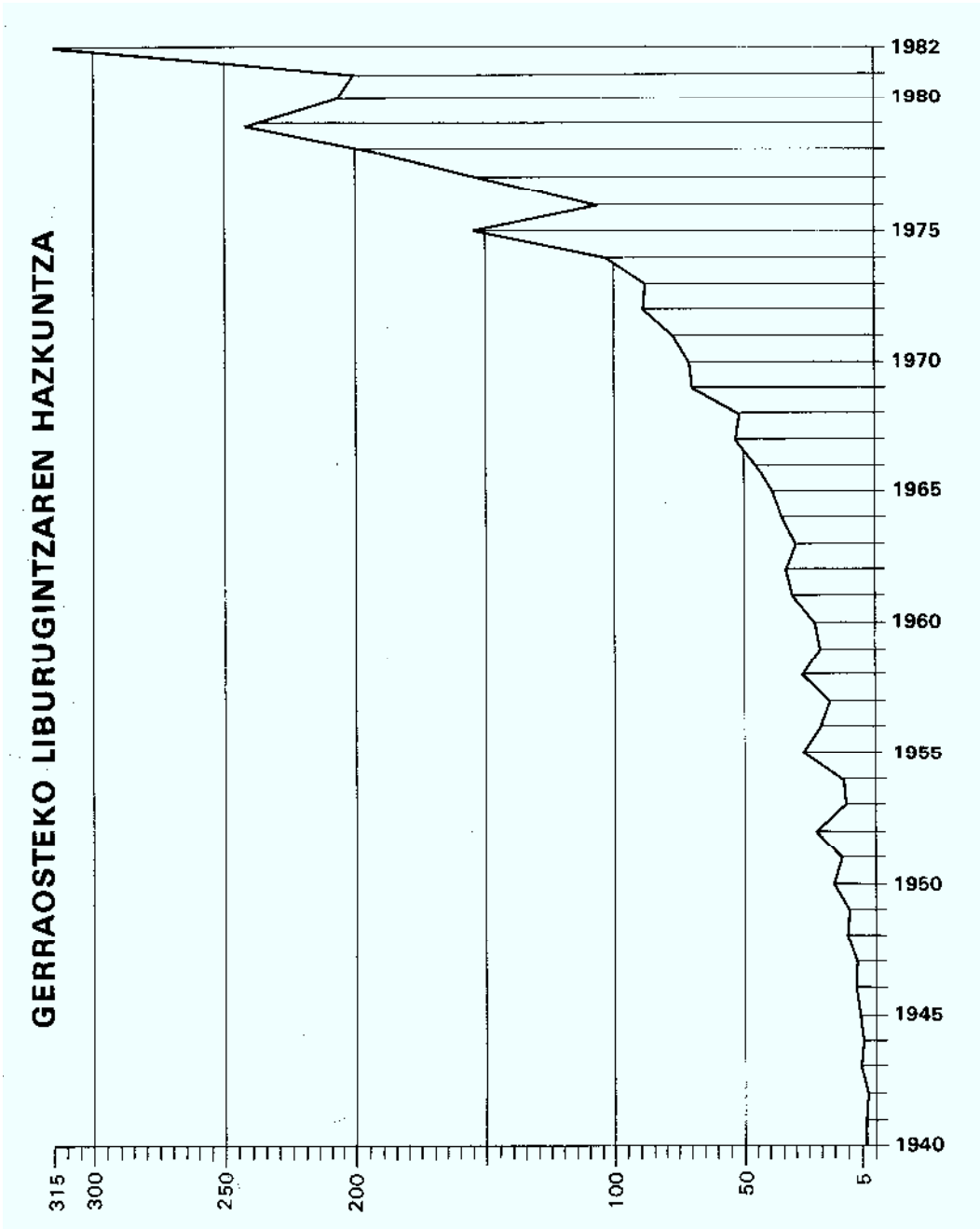
4. LIBURUGINTZAREN HAZKUNTZA

Liburu-produkzioa era askotara azter daiteke. Kuantitatiboki ere. Orrialdeen kopurua zenbatu ohi da batzutan. Textu-masaren kontaketa ere egin daiteke. Denetan erabiliena tituluen araberako aztermodua izan ohi da, neuk ere urtero urtero egiten dudana (4).

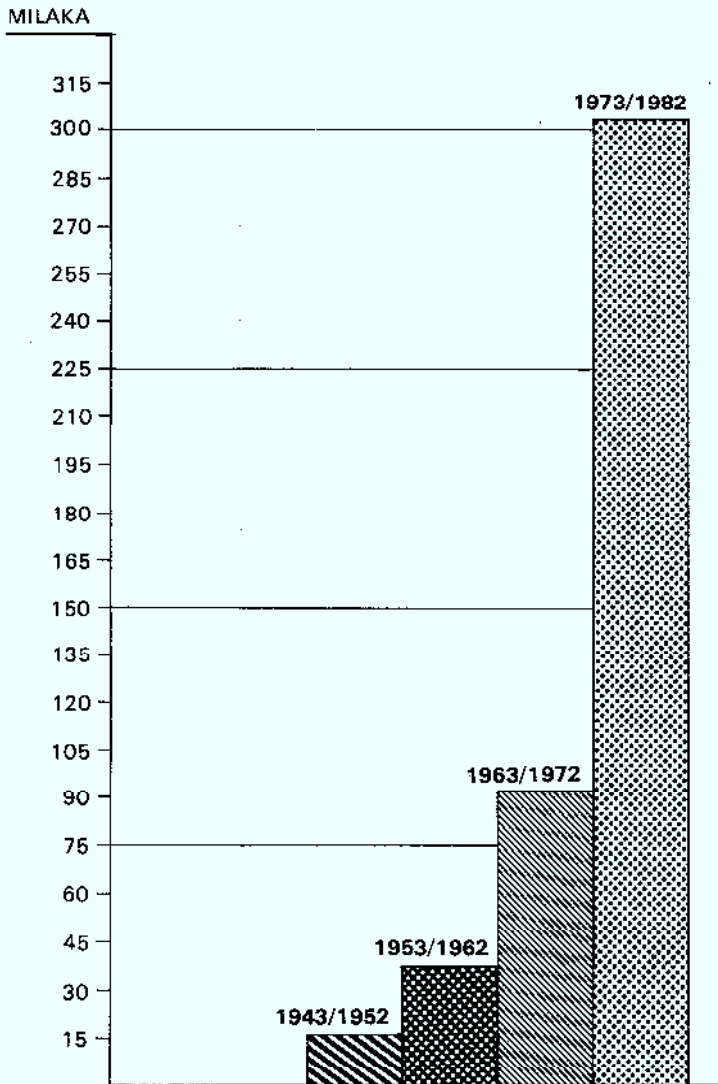
Lehen grafikoko eboluzio-lerro hau berez mintzo da eta ez du honek interpretapen-hitzen beharrik. Iruzkin gisako puntu gutxi batzutura mugatuko gara, ba, ondoko lerrootan:

- 1937tik 1950 bitartean ez da urteko 10 libururik euskaraz ateratzen.
- 1966 arte oso gutxitan gainditzen da 30 liburuen kopurua.

(4) Azterketa hauetaz eta erabiltzen ditudan metodologia eta teknikez gehiago jakin nahi duenak kontsulta bitza Jakin aldizkariaren urteroko lehen zenbakiak.

GERRAOSTEKO LIBURUGINTZA ORRIALDE-KOPURUAREN ARABERA

- 1974an iristen gara urtean 100 liburu publikatzera.
- 1979rarte (atzo arte, esateko), urteko 200 liburu ateratzeko gauza ere ez gara izan.
- 1982an, iaz, eguneko liburu bat ateratzera iritsi gara.

Esanguratsua da, baita, hazkuntza-urterik seinalatuenak zeintzu izan diren eta hazkuntza hori zenbatekoa izan den ezagutzeari:

- 1968tik 1969ra % 34,5 igo zen liburugintza.
- 1974tik 1975era % 49,5 igo zen liburugintza.
- 1976tik 1977ra % 41,5 igo zen liburugintza.
- 1981etik 1982ra % 48 igo zen liburugintza.

Hazkuntza nabarmen honen beste adierazle bat orrialdeen kopuruarena da. Zein alde izugarria eta neurtezina dagoen 1942an argitaraturiko 679 orrialde haietatik 1982an ateratako 54.000 hauetara! Liburugintzaren hazkuntza honen tamaina nolabait adieraztearren, hamarna urtetan bereiztu ditugu kronologikoki liburuak oro, orrialdeak pilatuz. Bigarren grialikoan ikus daiteke zer ematen duen.

5. LIBURUGINTZAREN EGITURA

Liburu-tituluen kontaduriak kopuruaren berri ematen digu. Baina ez digu deus esaten zer den idazten dena, zer gai erabiltzen den. Zenbat idazten den jakiteak adina munta du, ordea, guretzat, zertaz idazten denaren berri izateak. Horixe da hain zuzen orain bilatzen duguna.

(*Unesco-k* bere XIII. Konferentzia Orokorrean gomendaturiko tresna erabiliko dugo gaien ikerketa honetarako; horrela, edozein liburu, arraroen delarik ere, 23 gai-sailetakoren batetan sar daiteke. Azter-eskema hau horixe da, azter-eskema eta ez inolaz ere kultur eredu.)

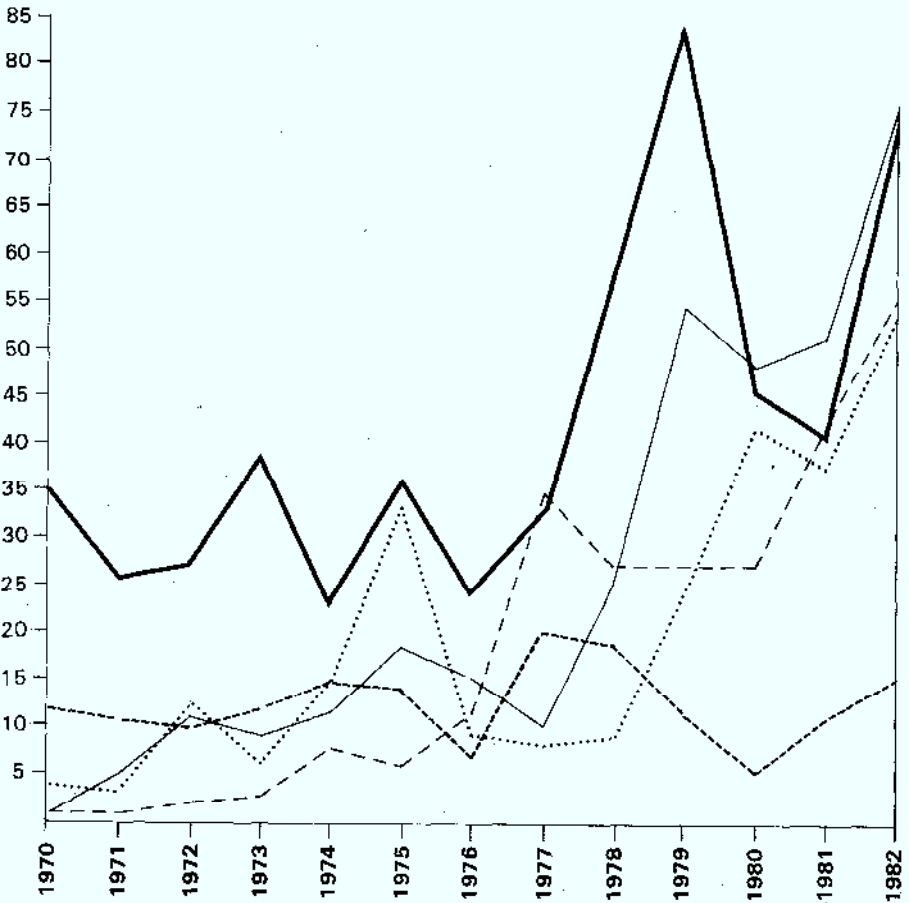
Gerraoste honetan, denboraldi luzean nagusitzen ziren gaiak erlijioa, folklorea eta olerkia edo herri-literatura ziren, ezaguna denez. Gerra ondorengo lehen hamar urtealdian hiruzpalau gai-sailatan sar daiteke produkzio osoa. Adibidez, 1950ean bertan 5 gai-sailetan eta 1960ean zortzitan.

1970 aldera panorama aldatu egiten da, arras ez bada ere puska bat bai: liburu gehiago ezeze gai gehiagoz ere idazten da euskaraz. Eta hau biziki inportantea da. Urte horietako eta gerokoetako produkzio-egituraren azterketa zehatzagoak nere *Euskal Idazleak*, *Gaur* liburuan (313-380 or.) eta *Jakin* 17/18 aldizkarian (190-191 or.) aurki ditzake sakondu nahi duenak. Azken 5 urteotan 17 gai-sail eta gehiagotara hedatzen da euskal liburuak.

Baina kasu!, ez ditzagun geure buruak engaina! Egiaz eta benetan gaisail gutxi eta jakin batzutan pilatzen da euskal liburuaren produkzioa. Zenbait sailatan liburu bat edo pare bat dugu, eta ez besterik. Gainerakoak oro bospasei sail jakinetan bil daitezke. Jauzi handia dago sail batzuen kopurutik besteenetara. Desoreka nabarmena eta salatzailea, gai-sail batzuen eta besteen artean. Urtetik urtera, azken aldi honetan, ez da joera horren aldakuntzarik edo aldairarik nabari. Desoreka hori linkatutzat eman behar dugu

GAI-SAILIK ERABILIENAK (1970-1982)

- Literatura - 21
- Irakaskuntza - 08
- Orotarik - 01
- - - Euskara - 11
- - - - - Erligioa - 03

1982ko liburuak

Liburuaren gai-sailkapena	Zenb. abs.	%
01.- Orotarik. Haur eta gazte literatura. Tebeo, komiki eta historioak. Saiakera eta artikulua gai desberdinez. Omenaldiak	74	23,5
02.- Filosofia	—	—
03.- Erlijioa. Teologia. Teologia morala eta praktikoa. Asketika eta Mistika. Teologia pastoral. Liturgia.....	15	4
04.- Soziologia. Estatistika. Gizartearen bilakabidea eta historia. Hainbat estatistika. Demografia. Populazioa. Migrapen aldeak.....	4	1
05.- Zientzia politikoak	—	—
06.- Zuzena. Administralgo publikoa. Laguntza soziala. Aseguraketa soziala. Lanaren deretxoak. Aseguroak	2	0,5
07.- Arte eta Zientzia militarrik	—	—
08.- Irakaskuntza. Hezkuntza. Hezkuntzaren teoria eta filosofia. Hezkuntza sistemak. Pedagogia. Irakaskuntza eskolarrak eta oinarrizkoak. Oinarrizko Heziketa Orokorra. Baxileratoaren eta COUren Irakaskuntza	53	17
09.- Merkatalgoa. Komunikabideak. Garraioak	1	0,5
10.- Etnologia. Bizitza pribatu eta publikoetako ohitura eta usarioak. Folklorea.....	3	1
11.- Hizkuntzalaritza. Filologia. Filologia eta Hizkuntzalaritza gonbaratua. Filologiaren historia. Euskara. Hiztegiak. Metodoak. Gramatikak.....	55	17,5
12.- Matematikak. Matematika jeneralean. Kalkulua. Taula kalkulatuak. Geometria deskriptiboa. Topologia.....	5	1,5
13.- Natur zientziak. Fisika. Biologia. Zoologia. Paleontologia..	5	1,5
14.- Medikuntz zientziak. Higiene publikoa	1	0,5
15.- Injinaritza. Teknologia. Industriak. Lanbide eta eskulanak. Injinaritza mekanikoa eta elektronikoa. Elektronika.....	4	1
16.- Nekazaritza. Basalanketa. Abeltzaingoa. Ehiztaritza eta Arrantza.....	—	—
17.- Etxe ekonomia. Etxebizitza, honen tresnak eta apaingarriak ..	1	0,5
18.- Antolakuntza	—	—
19.- Arte ederrak. Artearen filosofia eta kritika. Musika eta musika-tresnak	5	1,5
20.- Jostaldiak. Denborapasak. Jokuak. Kirolak. Hezkuntza fisikoa. Mendia	3	1
21.- Literatura. Literatur kritika. Literaturaren historia. Bertsuak. Antzerkia. Elaberria. Herri literatura. Olerkiak. Ipuinak.....	74	23,5
22.- Geografia. Bidaia. Bidaiari eta turistaren gidaliburuak. Atlas. Euskal Herriko geografia.....	5	1,5
23.- Historia. Biografia. Zibilizazioaren eta kulturaren historia. Biografia. Oroitzapenak.....	8	2,5
GUZTIRA.....	316	100

orain-oraingo datuekin behintzat, aginte publikoaren eskuhartzeak bestelakorik erabakitzen ez dueino.

Liburugintzaren egitura ez da aldatzen. Aipatu bezala, urtetik urtera produkzioaren gai-joeretan gorabehera esanguratsu gutxi dago. Kopuru absolutuak alda daitezke, bai, elkarren arteko proportzioak ere bai noski, baina gai-sail berak dira beti ere lehen postutan agertu ohi direnak. Salbuespenik gabe, lehen lauak, ordena gorabehera, hauek dira azken 7 urteotan: *Literatura* (21. saila), *Orotarik* (01. saila), *Euskara* (11. saila), *Irakaskuntza* (08. saila). Lau gai-sail iraunkor hauen atzetik, bosgarrena aldakorra da, inoiz erlijioa, inoiz historia, inoiz etnologia.

Beti berak izateaz gain, liburu-produkzioaren gain berauek duten pisua ez da txantxetakoa. Produkzioaren zatirik handiena aipatu sail horietantxe kontzentratzen da. Lehen 5 sailek azken 4 urteotan urtero produkzioaren % 80tik gora bereganatzen dute. Hona zifrak zehazki:

- 1979: % 82.
- 1980: % 86.
- 1981: % 90,5.
- 1982: % 84,5.

Lehen sail hauek, hurbilagotik ikusita, bitan barra genitzake. Batetik, literatura dago, helduen literatura, 21. sail bezala seinlatu dugun hori. Eta bestetik, 11., 08., 01. sailak. Zer dira sail hauek? Ondoko gai-sailkapenaren taulan irakur daitekeenez, hauetan klasifikatzen dena, azken batean, irakaskuntzaren alorreko liburua da, dela euskara ikasteko metodoak, hiztegiak, gramatikak, dela euskaraz gaiak ikasteko eta irakasteko materialeak, dela —azkenik— haur eta gazte literatura.

Irakaskuntz liburuaren nagusigoa begien bistakoa da, ba.

Produkzio-joera honen aldakuntza esanguratsurik ez dela nabari aipatu dugu arestian. Gehiago esango nuke: liburugintzaren egitura hau geroz eta eginago, linkatuago ikusten dut nik. Gairik erabilienean bilakaerak hori bera adierazten du, hirugarren grialikoaren arabera.

Informazioa osatzeko, eta analisi-mota honen berri zehatzagorik irakurleak izan dezan, iazko produkzioaren gai-sailkapenaren taula eskaintzen dugu hemen. Honen bidez, irakurleak eskutan ditu azken datuak eta —bidebatez— sail bakoitzaren erizpideak eta edukina.

6. ONDORIO GISA: DIGLOSIAREN AURKA, LIBURU-POLITIKA

Egungo liburu-produkzioak gure diglosia ispilatzen duelakoan nago ni. Euskal liburugintza barne-coherentzia gabekoa da, desarroilo oso desberdinekkoa sail batetik bestera. Irakaskuntzak hartu ohi du lehoiaren partea. Literaturak badu berea, gutxi eta gutxiegi bada ere. Eta gainerakoak? Non dira faltrikera-liburua, kultur liburua, saiaera-liburua? Apenas publikatzen den baño. Gure kulturaren garapena puskaka, adabakika eta anormalki gauzaterik nahi ez badugu behintzat, liburu-mota horiek ere orain baino gehiago landu beharko ditugu. Eskola mundura doa zuzen zuzenean euskal liburua,

liburu praktikora (praktikotasuna irakaskuntzari lotuta ulerturik). Sorkuntzazko literatura bigarren mailan gelditzen da, plangintza gutxirekin eta bultzadarik gabe. Eta azken mailan uzten ari gara pentsaera-liburua, plangintzarik eta bultzadarik gabe ezeze, premiaren kontzientziarik eta planteorik ere gabe. Eguneroko bizitzan bizi dugun errealitatearen zer ispilu hoberik?

Diglosiaren aurka, plangintza. Liburu-politika. Oraingo egoeraren erroa eta errua merkatu-planteo hutsa egitean datza. Ezinbestekoa, orain-oraingoz (argialetxeen antolakuntzatik begiratuta). Argialetxeak, ordea, ez dira garai bateko kulturazale militanteen taldetxoak. Ez dira. Ezin dira izan. Profesionaldu egin dira. *Libururako* bizi dira, 1970eko militantea bezalaxe. Bai. Baina *liburutik* bizi dira (edo bizi nahi dute), Planeta edo Gallimard bezalaxe. Hona aldea. Gero gerokoak: saltzen ez den liburuak ez dakar dirurik bueltan; ez da, beraz, ateratzen. Titulu berriak eta aleak ugari irensteko ahalatasuna non dagoen ezuztiok dakigu: irakaskuntzan.

Beti gauza bera ikusten ari gara aspaldion. Eta, oker ez banago, irakaskuntzaren beharrak geroz eta handiagoak izango direnez, deskuidatzen bagara, merkatuaren dinamika honegatixe, orainarteko joera utilitarista linguistiko-pedagogiko hau areagotu egingo zaigu aurrerantzean. Zertarako izango da orduan euskal liburua? Bistan da: euskara ikasteko! Euskaraz irakurtzeko zer eskaini beharko diogu, ordea, euskara ikasten lagundu diogun horri? Pentsaera-libururik nekez. Pentsamendu idatzirik gabeko hizkuntza gerta dakiguke euskara, liburu kulturalaren barrutia erdararentzat utziz jarraitzen badugu. Euskal kultura kultur kolonia bat bilakatzeko arriskutan gaude.

Euskal liburugintza, etenik gabe, barrenloturaz, armonikoki desarroilatu nahi badugu, barne-orekarik gabeko gorputz munstro bat bilakatzetik libratu nahi badugu, urgentzia du liburu-politikak. Etapa historiko berri batetan aurkitzen gara. Orain arteko ahalegin eta saioak oro ezin ditzakegu etorkizunik gabe utz edo frustrazioaren infernura bidal, jaramonik ezaren erruz edo eta politika baten faltaz.